

Ljudi i događaji

Dvadeset peta godišnjica jugoslovensko-američkog Fulbrajtovog programa

Napisao David Mees

Američki senator Vilijem Fulbrajt (William Fulbright) došao je pre dvadeset pet godina u Jugoslaviju da prisustvuje jednom važnom događaju. Devetog novembra 1964. godine, tadašnji savezni sekretar za prosvetu i kulturu Janez Vipotnik i tadašnji ambasador Sjedinjenih Američkih Država u Jugoslaviji Berk Elbrik (Burke Elbrik), potpisali su sporazum o prosvetnoj razmeni između SFRJ i Sjedinjenih Američkih Država. Time je ustanovljen program nezvanično poznat kao „Fulbrajtov program”, koji predviđa formiranje međudržavne komisije za prosvetnu razmenu (poznata kao Fulbrajtova komisija) preko koje se program ostvaruje. Jugoslavija je bila prva socijalistička zemlja sa kojom su Sjedinjene Države sklopile Fulbrajtov sporazum, a i dalje je jedina socijalistička zemlja u kojoj se program ostvaruje preko binacionalne

Dejvid Mes (David Mees) je direktor Američkog centra u Sarajevu.

komisije. U ono vreme malo ko je mogao pretpostaviti da će ovaj program jednog dana postati treći po veličini među Fulbrajtovim programima na svetu (posle Indije i Savezne Republike Nemačke).

Sledeće godine, 6. avgusta 1965, prva trojica Jugoslovena pošli su u Sjedinjene Države gde su proveli jednu školsku godinu. Oni su bili prvi od velike grupe „fulbrajtovaca” koji su tokom ovih dvadeset pet godina mudro iskoristili Fulbrajtovu stipendiju. Do sada je oko 2400 osoba učestvovalo u programu.

Svake godine četiri do pet stotina Jugoslovena prijavljuje se za stipendiju, iako se svake godine može dodeliti samo po pedeset stipendija. Približno isti broj Amerikanaca dolazi svake godine u Jugoslaviju. Raznovrsnost Fulbrajtovog programa je ogromna. Ove godine, na primer, osim mnogih profesora univerziteta, među učesnicima programa su bili jedan klavsenista, je-

dan džez-saksofonista, jedan fotograf i nekoliko književnika. Bilo je isto tako i mladih predavača za engleski jezik.

Naravno, i Amerikanci i Jugosloveni moraju da se prilagode kad dođu da žive i rade u drugoj zemlji. Jugosloveni već znaju engleski pre nego što pođu u Ameriku, dok većina stipendista Amerikanaca treba da nauči jedan od jezika koji se govore u Jugoslaviji. I jedni i drugi treba da se priviknu na drukčiji akademski sistem. Jugoslovene iznenađuje kad uvide da se od američkih studenata očekuje da pišu mnoge eseje, da postavljaju pitanja i da ponekad žučno raspravljaju sa profesorima u učionici. Amerikanci se moraju priviči da slušaju veći broj predavanja koja pohađaju jugoslovenski studenti i na činjenicu da diplomski ispit ima veliki značaj u Jugoslaviji. Američki profesori brzo saznaju da u evropskom prosvetnom sistemu specijalizacija počinje od prvih godina studija.

Godine 1964. predsjednik Tito je primio senatora Vilijama Fulbrajta (slika desno), a već sledeće godine su otputovali za Ameriku prvi Jugoslaveni koji su dobili Fulbrajtovu stipendiju za jednogodišnje studije (slika gore sleva) — Milan Zivković, Rajko Maksimović i Vojislav Božić.

Gore: Senator Fulbrajt se 1964. sreo sa tadašnjim predsjednikom Savezne skupštine Edvardom Kardeljem i predsjednikom Spoljno-političkog odbora savezne skupštine Vladimirovom Popovićem. Dole: Amandman na sporazum iz 1964. potpisali su 1984. ambasador David Anderson u ime Sjedinjenih Država i Miljenko Zrelac u ime Jugoslavije.

Cilj Fulbrajtove programa nije samo unapređivanje naučnog rada već i gajenje ličnih kontakata između Jugoslavena i Amerikanaca. Taj cilj je Fulbrajtove program ostvario naročito uspešno. Iskustvo učesnika programa se zaista razlikuje od iskustva diplomata, poslovnih ljudi ili turista. Fulbrajtovec je često jedini Amerikanac u nekom mestu. Većina bivših Fulbrajtovac održava bliske veze sa zem-

ljom u kojoj su studirali ili predavali, a neki je i često ponovo posećuju. Senator Fulbrajt, koji se dobro drži u svojoj 84. godini, ima snažnu filozofsku podlogu za program koji je zajedno sa kongresmenom Vajnom Hejzom (Wayne Hays) iz Ohaja (Ohio) pokrenuo 1946. godine. U vreme obeležavanja dvadesete godišnjice jugoslovensko-američkog Fulbrajtove programa, 1984. godine, poslao je sle-

deću poruku koja je pročitana na svečanosti: „Ljudi su uglavnom puni straha i podozrenja prema strancima koje ne poznaju i čiji su običaji i vrednovanja različiti od njihovih sopstvenih. Najbolji način do sada smišljen da se prevaziđe ovaj strah od stranaca jeste rad na zajedničkim poduhvatima kao što je ovaj program razmene. Raditi zajedno, ka zajedničkim ciljevima poste-

peno rada uzajamno razumevanje i poverenje u namere i stremljenje i tako smanjuje netrpeljivost koja vodi sukobu. U dvadesetom veku svet je postao ujedinjen u čisto fizičkom smislu ekonomske i tehnološke međuzavisnosti, dok u psihološkom i duhovnom pogledu on ostaje podeljen u nacionalne zajednice čija je veća briga sopstveni suverenitet nego zajednički problemi

čovečanstva pa čak i veća od brige za sopstvenu bezbednost. Jedan od ciljeva međunarodnog obrazovanja, u stvari obrazovanja u celini, jeste da pomogne u premošćivanju opasnog jaza između ekonomske i tehnološke međuzavisnosti svih naroda sveta i njihove psihološke i duhovne otuđenosti. Ovako zamišljeno međunarodno obrazovanje, na koje inače često gledaju kao na igračku bezazlenih

sentimentalista koji nastoje da ubede narode sveta da se uzajamno vole, u stvari, predstavlja osnovni faktor međunarodnih odnosa, ništa manje značajan od diplomatije ili vojne moći u svom uticaju na rat ili mir.“ Otkako je američki Kongres izglasao Fulbrajt-Hejzov zakon, oko 160000 osoba širom sveta je koristilo program razmene. Jugoslavija je bila četrdeset deveta zemlja koja je sklopi-

Godine 1964, predsednik Tito je primio senatora Viliijema Fulbrajta (slika desno), a već sledeće godine su oputovali za Ameriku prvi Jugosloveni koji su dobili Fulbrajtuovu stipendiju za jednogodišnje studije (slika gore sleva) — Milan Živković, Rajko Maksimović i Vojislav Božić.

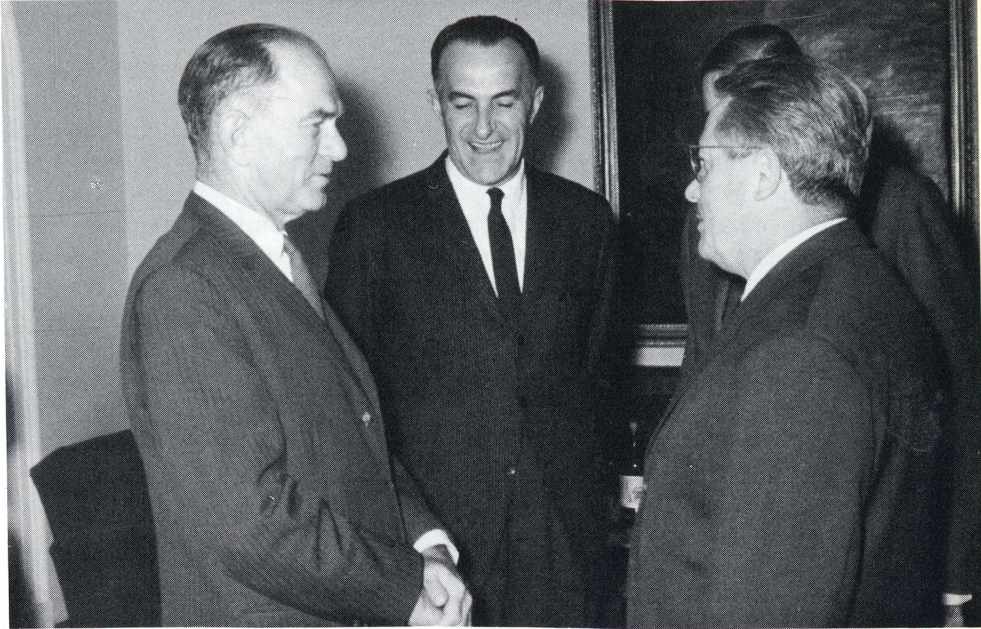
Cilj Fulbrajtovog programa nije samo unapređivanje naučnog rada već i gajenje ličnih kontakata između Jugoslovena i Amerikanaca. Taj cilj je Fulbrajtov program ostvario naročito uspešno. Iskustvo učesnika programa se zaista razlikuje od iskustva diplomata, poslovnih ljudi ili turista. Fulbrajtovac je često jedini Amerikanac u nekom mestu. Većina bivših fulbrajtovac održava bliske veze sa zem-

ljom u kojoj su studirali ili predavali, a neki je i često ponovo posećuju.

Senator Fulbrajt, koji se dobro drži u svojoj 84. godini, ima snažnu filozofsku podlogu za program koji je zajedno sa kongresmenom Vejnjom Hejzom (Wayne Hays) iz Ohaja (Ohio) pokrenuo 1946. godine. U vreme obeležavanja dvadesete godišnjice jugoslovensko-američkog Fulbrajtovog programa, 1984. godine, poslao je sle-

deću poruku koja je pročitana na svečanosti:

„Ljudi su uglavnom puni straha i podozrenja prema strancima koje ne poznaju i čiji su običaji i vrednovanja različiti od njihovih sopstvenih. Najbolji način do sada smišljen da se prevaziđe ovaj strah od stranaca jeste rad na zajedničkim poduhvatima kao što je ovaj program razmene. Raditi zajedno, ka zajedničkim ciljevima poste-

Gore: Senator Fulbrajt se 1964. sreo sa tadašnjim predsednikom Savezne skupštine Edvardom Kardeljem i predsednikom Spoljno-političkog odbora savezne skupštine Vladimirom Popovićem. Dole: Amandman na sporazum iz 1964. potpisali su 1984. ambasador Dejvid Enderson u ime Sjedinjenih Država i Miljenko Zrelec u ime Jugoslavije.

peno rađa uzajamno razumevanje i poverenje u namere i stremljenje i tako smanjuje netrpeljivost koja vodi sukobu.

U dvadesetom veku svet je postao ujedinjen u čisto fizičkom smislu ekonomske i tehnološke međuzavisnosti, dok u psihološkom i duhovnom pogledu on ostaje podeljen u nacionalne zajednice čija je veća briga sopstveni suverenitet nego zajednički problemi

čovečanstva pa čak i veća od brige za sopstvenu bezbednost. Jedan od ciljeva međunarodnog obrazovanja, u stvari obrazovanja u celini, jeste da pomogne u premošćivanju opasnog jaza između ekonomske i tehnološke međuzavisnosti svih naroda sveta i njihove psihološke i duhovne otuđenosti. Ovako zamišljeno međunarodno obrazovanje, na koje inače često gledaju kao na igračku bezazlenih

sentimentalista koji nastoje da ubede narode sveta da se uzajamno vole, u stvari, predstavlja osnovni faktor međunarodnih odnosa, ništa manje značajan od diplomatije ili vojne moći u svom uticaju na rat ili mir."

Otkako je američki Kongres izglasao Fulbrajt-Hejzov zakon, oko 160 000 osoba širom sveta je koristilo program razmene. Jugoslavija je bila četrdeset deveta zemlja koja je sklopi-

la Fulbrajtov sporazum. Od potpisivanja 1964. godine desile su se mnoge promene, od kojih je možda najvažnija promena što je od 1974. godine jugoslovenska vlada počela da daje svoj finansijski doprinos budžetu Fulbrajtove komisije. To odražava stvarni međudržavni karakter programa i koliko je njegov značaj za obe zemlje. Otada Jugoslavija svake godine povećava svoj doprinos. Fulbrajtov sporazum, zvanično poznat kao „Sporazum između vlade Sjedinjenih Američkih Država i vlade Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije za finansiranje izvesnih programa prosvetne razmene”, dopunjen je 1984. godine potpisivanjem amandmana o jugoslovenskom doprinosu.

U pravnom pogledu Fulbrajtova komisija predstavlja binacionalnu instituciju koja je politički nezavisna. Sedište je u Beogradu, a njom upravlja odbor koji čine po četiri člana sa jugoslovenske i sa američke strane, koji rade bez novčane naknade. Članovi Komisije biraju predsedavajućeg koji u tom svojstvu radi godinu dana, a naizmenično predsedava jedne godine Jugosloven a druge Amerikanac. Predsedavajući vodi plenarne sednice šest do osam puta godišnje. Komisija ima izvršnog direktora (na toj dužnosti sada se nalazi dr Momir Nikić) i osoblje koje efikasno i pravično obavlja administrativne poslove. Komisija ne finansira samo prosvetne aktivnosti Amerikanaca i Jugoslovena u školama i institucijama dve zemlje, već i posete i kratkoročne razmene studenata, stažera, srednjoškolskog i univerzitetskog nastavnog osoblja.

Cilj svakog Fulbrajtovog programa je dodeljivanje stipendija na što pravedniji način. Proces odabiranja u Jugoslaviji se isto tako vrši na pravičan način. Nijedan sistem nije savršeno pravičan, ali se proces selekcije zaista zasniva na kvalifikacijama. Kandidat

bez kvalifikacija ne može dobiti stipendiju. Svaki kandidat koji ispunjava osnovne uslove u pogledu godina starosti i akademskog zvanja ide na razgovor. Dr Nikić kaže da Komisija retko dobija žalbe, što svakako govori da je sistem zaista pravičan.

Oni koji su se ove godine prijavili za Fulbrajtovu stipendiju imali su razgovor u aprilu ili maju. Uspesni kandidati biće brzo obavesteni da će dobiti novčana sredstva i da će u toku leta 1990. godine otputovati u Sjedinjene Države.

Prijavljivanje za Fulbrajtovu stipendiju predstavlja dug i naporan proces. Počinje sa pisanjem obimne studije ili predloga za predavanja i dobijanjem preporuka, a nastavlja se ako se postigne dobar uspeh prilikom intervju na engleskom jeziku. Razgovor vode tri osobe: jedna iz republičke vlade ili sa univerziteta, druga iz Fulbrajtove komisije, a treća je američki funkcioner sa službom u Jugoslaviji. Svaki član daje ocenu kandidatu i pokazuje je ostalima tako da kasnije nema nikakvih iznenađenja. Od tih ocena se kasnije pravi prosek i kandidati sa najboljim ocenama se stavljaju na spisak koji se šalje odgovarajućim republičkim, odnosno pokrajinskim, ustanovama koje stavljaju imena po redu svojih prioriteta. Potom se taj spisak upućuje međurepubličkom koordinacionom telu koje objedinjuje izbor jugoslovenskih stipendista, koji se zasniva na broju studenata u svakoj republici. Tada se spisak dostavlja odboru Fulbrajtove komisije na konačno odobrenje. Potom Fulbrajtova komisija u Beogradu obaveštava dobitnike konkursa. To se obavlja tokom juna meseca.

Postoje dve organizacije koje raspoređuju stipendiste u akademske ustanove Sjedinjenih Država; to su Međunarodni institut za obrazovanje (International Institute of Education — IIE) i Savet za međunarodnu

razmenu naučnika (Council of International Exchange of Scholars — CIES). Tokom godine, pred odlazak u Sjedinjene Države, stipendisti dobijaju sva potrebna pismena uputstva i formular za dobijanje vize, a Fulbrajtova komisija obavlja sve pripreme putovanja.

Fulbrajtova komisija planira više događaja za proslavu dvadeset pete godišnjice. Predviđena su dva nova biltena, jedan na srpskohrvatskom, drugi na engleskom, koji će obrađivati praktične probleme. Isto tako izdaje se i jubilarna publikacija, sa člancima i spiskom svih kandidata od 1964. do 1989. godine. Poručeno je i štampanje antologije kratkih priča književnika korisnika Fulbrajtovog programa koje je inspirisao boravak u drugoj zemlji. Pored toga, osnovano je i udruženje bivših korisnika Fulbrajtove stipendije. Takva udruženja postoje u mnogim zemljama i imaju različite funkcije — omogućuju starijim korisnicima da svoja iskustva prenesu novim stipendistima; organizuju seminare i konferencije; a u nekim zemljama prikupljaju novčana sredstva za dodatne Fulbrajtove stipendije. U okviru jedne druge inicijative vezane za ovaj jubilej, dva muzičara, bivši stipendisti, jedan Amerikanac i jedan Jugosloven, dobili su porudžbinu da komponuju muziku za prigodni koncert 9. novembra 1989.

Senator Fulbrajt dobro pamti svoju posetu Jugoslaviji davne 1964. godine. On se seća da je Jugoslavija u svakom pogledu bila gostoljubiv domaćin. Senator Fulbright je tom prilikom posećio i Dubrovnik i Brione, gde ga je primio predsednik Tito, a bio je i u Ljubljani, Zagrebu i Novom Sadu. O važnosti ovog programa u Jugoslaviji senator Fulbrajt je rekao: „Značajan je ne samo za učesnike kao pojedince već je isto tako značajan i za postepeno stvaranje uslova koji su osnovni činilci svetskog mira.” ◆